

“Mua siipeis suojaan kätke“
- lapsuuteni kirkko

Saara Kaikkonen
KuvO2000, 10111
Johdatus Suomen ja
naapurimaiden taiteeseen
10.2. 2000

Vanhassa kirkossa tuoksuu hyvältä. Siellä on mukavan hämärää ja ei liian kuuma, mutta tylsää siellä on. Kirkkoherra Kärnä on varmasti yhtä vanha kuin kirkko, saattaa olla vanhempikin. Hänen saarnansa on pitkästyttävä, kuten aina, ja vaikka kuinka yritän keskittyä, en jaksu kuunnella kuin vähän aikaa kerrallaan. Saarnan jälkeen lauletaan virsi ja etsin oikean sivun virsikirjasta valmiiksi. Isä ei osaa laulaa ja minua hävettää, kun hän laulaa kuitenkin. Kirkon kapeat puupenkit ovat ihan mukavan näköiset, mutta niillä on vähän huono istua. Penkkien päissä on ovet - eivätpä pääse pikkulapset juoksentelemaan, kun penkin toinen pää on kiinni seinässä. Selkään sattuu ja siksi kiemurtelen. Äiti kuiskaa jotain ja taputtaa minua polvelle. Siitä ymmärrän, että on istuttava sievästi ja kunnolla niin kuin kirkossa pitääkin. Kirkossa ei saa kiemurrella. Tiedän, äiti. En vain enää jaksaisi istua.

Saarnatuolin kiiltokuvaenkelit ja hutiloitu katto

Istumme tällä kertaa kirkon vasemmalla puolella, ihan saarnatuolin kohdalla. Vasen on se käsi, jossa ei pidetä kynää, paitsi jotkut pitävät. Saarnatuolin alla on puinen ukkeli, joka seisoo siihen litistyneenä eikä pääse pois; jos pääsisikin, romahtaisi kirkkoherra saarnatuoleineen kyllä alas. Ukkeli hymyilee kiltisti, mutta on siitä huolimatta jotenkin ärsyttävän näköinen. Se on veistetty yhdestä puusta jotenkin tökerösti, eikä se muutenkaan näytä ollenkaan oikealta ihmiseltä. Maalikin on haalistunut ja lähtenyt pois joistakin kohdista. Olen varma, että isona osaisin tehdä paljon paremman. Sitä paitsi minä olen sitä pidempi. Tekisi mieli näyttää sille kieltä, mutta täällä kirkossa en uskalla, kun Jumala näkee varmasti.

Saarnatuolin seiniin on maalattu ihmisten kuvia. Osaan jo lukea ja tiedän, ketä kuvat esittävät; ne ovat Jeesuksen opetuslapsia. Nimet on kirjoitettu hassusti väärin ja niillä vanhoilla kirjaimilla, joilla on kirjoitettu karkkiaskin kylkeen että Gifu. Saarnatuoli on vähän kulmikas ja kulmissa on pylvää, jotka ovat

samanlaisia kuin mummolan olohuoneen pöydän jalat. Yläreunaan, opetuslapsien yläpuolelle, on kiinnitetty puusta tehtyjä enkelinpäitä, melkein sellaisia kuin omassa kiiltokuvakansiossani. Papin vieressä on tiimalasi, mutta hän ei koskaan käytä sitä. Saisipa joskus kääntää sen ylösalaisin!

Kynttilänjaloissa on kynttilät, mutta niitä ei ole sytytetty. Onpa pihi pappi. Saarnatuolin yläpuolella on katos, josta roikkuu kultainen lintu. Mietin, että olisi paljon mukavampaa, jos lintu olisi oikea eikä roikkuisi langasta, vaan saisi lennellä kirkossa. Olisi ainakin tilaa, kun kattokin on noin korkealla.

Katto onkin hassun muotoinen! Se ei ole tasainen ja suora kuten kotona, vaan se on vähän niin kuin reunoilta taivutettu alaspäin. Taivutan paperin samalla tavalla reunoistaan ja koetan saada sen vastaamaan katon muotoa. Katto ei muuten ole ihan oikein tehty; se on toisesta reunasta taivutettu vähän eri tavalla kuin toisesta. Olisivat voineet korjata sen jo tekovaiheessa, niin nyt ei tuollainen hutiloitu katto häiritsisi kirkossakävijöitä. Ymmärrän tietysti, että siitä on jo kauan, kun katto on tehty. Siihen aikaan ei kai vielä ollut nostureita eikä edes moottorisahaa, toisin kuin meidän perheen uuden kodin rakennustyömaalla. Tämä kirkko on tehty puusta, mutta meidän talo tehdään elementistä.

Onko sakastissa vessa?

Kirkon seinillä on maalauksia. Ennen ei kai ole ollut varaa oikeisiin kehyksiin, sillä kehykset on vain maalattu muka olemaan siinä kuvan ympärillä. Minuapa ei huijatakaan, vaan huomaan heti, etteivät ne ole oikeat. Maalauksetkin on maalattu suoraan seinälle, eikä kankaalle niin kuin oikeat taulut. Äiti on kyllä kieltänyt ehdottomasti seinälle piirtelyn. Taidanpa seuraavalla kerralla puolustautua sillä, että kirkonkin seinille on piirretty! Vasemmalla puolella ei ole maalauksia niin paljoa kuin oikealla seinällä, koska saarnatuoli ja ikkunat vievät kaiken tilan. Siellä saarnatuolin takana, minne en nyt näe, on sakasti. Tekisi mieli kysyä isältä, että mikä se sakasti oikein olikaan, kun en nyt ihan varmasti muista. Se on kuitenkin se paikka, missä papit aina vähän väliä ramppaavat. Onkohan siellä vessa? Vaikka olisikin, niin ei siellä ihmiset saa käydä, papit vain, ja sen takia viimeisenä ennen kirkkoon lähtöä täytyy kotona aina käydä pissalla. Kävisin

kyllä mieluummin siellä sakastin vessassa, koska meillä kotona on vain ulkokuusi. Minua vähän pelottaa käydä siellä, ainakin yöllä kun on pimeää.

Sähköt täällä kuitenkin on, mutta luulen, ettei niitä oikeasti ole silloin ollut, kun tämä kirkko on rakennettu. Katosta roikkuu kaksi suurta kattokruunua, joihin voisi laittaa kynttilät. Se on hyvä, sillä jos tulee sähkökatkos, voi laittaa kynttilät palamaan eikä tarvitse jättää jumalanpalvelusta kesken. Kaikki kirkot eivät edes ole niin vanhoja kuin tämä. Lieksan kirkko ei ainakaan enää ole, siellä oli nimittäin tulipalo. Sinne rakennettiin uusi kirkko. Minä asuin Lieksassa ennen kuin viime kesänä muutin tänne. Nyt minä olen jo kuusi vuotta ja koululainen.

Kiltejä kuvia

Seinillä olevia maalauksia on mukava katsella saarnan aikana. Päätyoven yläpuolella on suuri kuva, jossa Jeesusta otetaan alas ristiltä. Miehiä kiipeilee tikkailla ja alhaalla on itkeviä naisia. Jeesus ei kyllä näytä kovin kuolleelta, surulliselta vain. Sillä seinällä ei olekaan muita maalauksia, mutta meidän takanamme, samalla seinällä kuin saarnatuoli, on mukava kuva. Siinä enkeli ojentaa naiselle kukkaa. Nainen ei näytä olevan yhtään peloissaan. En minäkään olisi, jos enkeli antaisi minulle kukan. Ottaisin vaan kukan ja kiittäisin ja varmasti niiaisinkin. Sakastin oven päällä on myös enkeli ja joku mies. Heidän välissään on kirjoituspöytä. Miehellä on hassu turbaani. Miksiköhän mies on maalattu selkään päin; olisi mukava nähdä, onko mies säikähtänyt enkeliä.

Sakastin oven vieressä on sitten sellainen kuva, josta tiedän enemmän. Siinä on Maria ja Joosef ja Jeesusvauva. Katoksen alla on sonni ja aasi. Aasi ei voi olla hevonen, koska sillä on niin isot korvat ja sonni on sonni eikä lehmä, koska sillä ei ole silmäripsiä. Näyttää ihan kuin aasi sanoisi sonnille jotain, mutta sonni vain tuijottaa. Kolme tietäjää ovat myös siinä, vaikka ei heillä mitään lahjoja ole mukanaan. Keskimmaisella on lammas kainalossa. Tietäjät eivät muuten ole ihan oikeiden tietäjien näköisiä, koskapa heillä ei ole partaa. Etummaisella kyllä on

vähän partaa, mutta se on liian lyhyt ja väärän värinen. Tietäjän tuntee pitkästä valkoisesta parrasta ja tietäjänhatusta.

Nurkassa on myös sellainen kuva, josta on pyhäkoulussa puhuttu. Siinä on Jeesus ja se Johannes Kastanja. Johannes on ihan peikon näköinen ja hymyilee ja kaataa kulhosta vettä Jeesuksen päähän. Jeesuksesta lähtee sellaisia säteitä niin kuin Asterixista silloin kun se juo taikajuomaa. Heidän takanaan on ihana maisema ja taivaalla lentää lintu.

Pääsylippu taivaaseen?

Alttarin takana sen vasemmalla puolella on Jeesus ristillä. Ristissä lukee INRI, mutta se tarkoittaa Jeesusta. Jeesus on hassun näköinen, naamasta lihava. Vieressä yksi sotilas sohii Jeesusta kepillä, mutta Jeesus vain katselee taivaalle.

Alttarin takana olevan ikkunan kummallekin puolelle on maalattu pylvää; ne ovat aika hienot. Ikkuna on yläreunasta kaareva ja kaunis. Sen yläpuolella on Jumala kädet levällään ja hänen edessään on kyyhkynen ja takana kurkkii Jeesus risti kädessään.

Jumala sanoo niillä vanhoilla kirjaimilla: Minä armahdan kaikkia. Hahaa! Sepä tarkoittaa kaikkia, vaikka onkin kirjoitettu noin. Sen oikealla puolella on taas iso kuva, samankokoinen ja -muotoinen kuin tuo ristillä olevan Jeesuksen kuva. Tässä kuvassa on iso vuori ja siinä luola. Luolan edessä on kivi, jonka päällä istuu enkeli. Enkelin edessä on neljä miestä, jotka ovat kaatuneet maahan. Jeesus leijuu ilmassa lippu kädessään ja on kai menossa taivaaseen.

Epäselviä kirjoituksia

Sitten täytyykin jo hypätä seuraavalle seinälle. Näistä kuvista en oikein ymmärrä mitään. Ensimmäinen kuva on melkein nurkassa, lähellä alttaria. Siinä iso enkeli ja pieni mies ovat totisen näköisinä. Mies haluaa enkeliä, mutta näyttää ihan siltä, kuin enkeli meinaisi kaatua. Maassa on miehen hattu ja kävelykeppi. Kuvan alla

lukee kyllä, mitä kuvassa tapahtuu, mutta en oikein saa sanoista selvää. Yksi nimi siinä lukee, Jacob. Se on sitten kai se mies.

Seuraava kuva on penkkien kohdalla oven ja ikkunan välissä. Siinä on poika maahan polvistuneena. Pojalla on toisessa kädessään kruunu ja toisessa kädessä harppu. Hänen vieressään seisoo vanha mies, joka kaataa sarvesta jotain pojan päähän. Kuvan alapuolella on taas paljon kirjoitusta, josta en taaskaan saa kokonaan selvää, mutta siinä puhutaan Samuelista ja Dawidista. Tiedän, että ne ovat näiden miehien nimet, koska nimet kirjoitetaan aina isolla kirjaimella. Pitäpä muistaa kotona kysyä, mitä näissä kahdessa kuvassa tapahtuu.

Vielä on yksi maalaus, se on alttarin yläpuolella keskellä kattoa. Siinä on ensinnäkin pilvirengas, josta osoittaa torvia ulospäin. Pilvien sisäpuolella on keskellä ympyrä, jonka sisällä on vielä kolmio. Kolmion keskellä lukee "Jumala eli" ja sitten jotain, jota äitikään ei tiedä. Kolmion joka reunalla lukee "on" ja ympyrän reunoilla on-sanoja vastapäätä Isä, Poica ja Pyhä Henki.

Kirkon keskellä poikittain menee pitkä palkki toisesta seinästä toiseen asti. Se on korkealla, mutta siitäkin on vielä paljon matkaa kattoon; kirkon katto on niin kauhean korkealla. Aina alkaa tuntua siltä, että pitäisi päästä sen palkin päälle rimpuilemaan, mutta sinne ei varmasti ikinä pääse. Siinä palkissa on monta riviä kirjoitusta ja olen lukenut sen monta kertaa alusta loppuun. Siinä lukee:

"Tämä Kircko on rakettu Wuonna 1686, ja parattu katon puolesta 1781, ja 1785 usilla ackunoilla caunistettu, ja maaleilla kuwailtu Kuningas Gustaf: sen III:nen hallitoxen aikana. Silloin oli tämän Hippacunnan Pispara Jacob Hartman, Pitäjän Prowastina Nils Fellman ja Seuracunnan Opettajana Lars Samuel Kaeckman.

Wuonna 1875, Tämä Kircko Parannettu Uusilla Laadtijoilla ja pengillä ja Alttarilla ja maalattu Ulkoa ja sisältä."

Aivan kaikkia sanoja en ymmärrä, mutta vuosiluvut ymmärrän ja sen, että kirkkoon on tehty korjauksia. Täytyy niitä varmaan tehdäkin, jos kerran kirkko on noin vanha.

Takaisin vanhan kirkon tunnelmiin

Kristillisen kotikasvatukseni myötä tuli myös kotipaikkakuntani kirkko tutuksi. Samaa vauhtia kun itse kasvoin, tuntui kirkko kutistuvan ja rypistyvän ympärilläni. Vuosien kuluessa kirkossakäynnit harvenivat ja loppujen lopuksi en enää käynyt kirkossa kuin satunnaisesti häissä tai hautajaisissa – viereisen kirkkomaan multiin olivat vuosien kuluessa jo isovanhempanikin päässeet. Vanha kirkko poistettiin aikanaan vakinaisesta käytöstä uuden kirkkorakennuksen noustua hautausmaan vastakkaiselle puolelle.

Keskellä joulukuista räntäsadetta sain yllättäen tilaisuuden avata kirkon raskaan oven ja astua sisään nyt jo hellyttävän pieneksi käpertyneeseen kirkkosaliin. Katselin nyt ympärilläni eri silmin kuin lapsena; kannoin mukana koko sitä maailmaa, johon tähän mennessä olin tutustunut ja jota olin oppinut rakastamaan ja vihaamaan. Istuin siis vielä kerran tuhansien housuntakamusten kiillottamalle penkille ja ajattelin, kuinka monen ihmisen elämä onkaan tässä kirkossa siunattu niin sen hauraassa alussa kuin viimeisellä vuoteellakin. Kempeleen seurakuntalaisten yhteisenä voimanponnistuksena nousut, alunperin luvatta rakennettu ja silloisen mittapuun mukaan hyvinkin suuri maalaisseurakunnan kirkko on aikojen saatossa täyttänyt tehtävänsä ja jättänyt jälkensä kaikkien kuntalaisten mieliin. Lattian alla lepäävät vainajat jatkavat siunattua lepoaan; sankarihautojen vaatimattomat nimilaatat ja hautausmaan jyhkeät hautapaadet muistuttavat meitä menneiden aikojen ihmiselämästä.

Nyt osasin tietysti tulkita näkemääni aivan eri tavoin; olinhan juuri perehtynyt taidehistoriallisiin rakennus- ja maalaustyyleihin. Nyt huomasin maalausten barokkivaikutteet sekä niiden rokokookehysten simpukka- ja palmettikoristeet, osasin sijoittaa maalari Mikael Toppeliuksen muiden 1700-luvun kirkkomaalarien edesmenneeseen mutta edelleen vaikutusvaltaiseen seuraan sekä vanhan kirkkorakennuksen muiden maalaisgoottilaisten tukipilarikirkkojen vanhimpien edustajien joukkoon. Tietoni yhtäältä rikastuttivat kokemustani vanhasta kirkosta, mutta toisaalta veivät terän lapsuuden loputtomalta kysymysten virralta ja siten osoittivat minun sittenkin, jos ei aivan kasvaneen aikuiseksi, ainakin vanhenneen. Seinämaalausten kuvat olivat minulle jo melkein liiankin selkeitä ja loppuun

selitettyjä; sisällöllisesti niissä ei ollut enää mitään salaperäistä ja selittämätöntä. Jotain kutkuttavaa kuvista kuitenkin vielä kolmensadan vuoden jälkeenkin löytyy.

Ennen lähtöäni kävin vielä tervehtimässä saarnatuolin alla hymyilevää pikku puukukkoa, jota täällä kutsutaan Simsoniksi Raamatun kertomuksen mukaisesti. Näytin ukkelille kieltä ja suljin oven takanani.

Lähtöet:

Knapas, Marja Terttu (toim.). Suomen kirkot - Finlands kyrkor 17; Kempeleen kirkko. Forssa 1991.

Mähönen, Reino. Kirkkomaalari Mikael Toppelius. Suomen muinaismuistoyhdistyksen Aikakauskirja - Finska Fornminnesföreningens Tidskrift 78. Tapiola 1975.